

EUSKARA JENDEA

Gerren arteko Pizkundean

B MAILA ikaslearen kaiera

“EUSKARA JENDEA” DOKUMENTAL SORTA

Zein izan da gure hizkuntzaren ibilbidea historian zehar? Nola bizi izan du gure jendeak euskara? Nolako eragina izan dute hurbildu zaizkigun herri eta kultura desberdinek?...

“Euskara jendea” dokumental sortak galdera horien eta beste hainbaten erantzunak eskaini nahi ditu. Horretarako, Xamarrek 2006an Pamiela etxean argitaratutako izenburu bereko liburua hartu du abiapuntu, eta liburuak bezala, modu ulerterraz eta atseginean gure hizkuntzak eta gure jendeak eskuz esku egin duten ibilbide luzera hurbiltzea du helburu.

Lana 45 minutu inguruko sei dokumentalek osatzen dute:

- I. HISTORIAREN ATARIAN
- II. ERROMAKO INPERIOAN
- III. ANIZTASUNAREN BIDEAN (ERDI AROA)
- IV. MUGETAN GAINDI (ARO MODERNOA)
- V. GERREN ARTEKO PIZKUNDEAN (1800–1945)
- VI. MUNDUA OSATZEN

KAIER DIDAKTIKOAK

Kaier didaktiko hauen helburua “Euskara jendea” dokumental sorta B eta C mailako euskara ikasleei hurbiltzea da. Horretarako, dokumentalen kontakizunei jarraitzeko eta aipatutako mailei dagozkien hainbat eduki lantzeko jarduerak eskainiko dira kaieretan. Jarduera horiek bai banaka (ikasleak bere kabuz), bai taldeka (euskara eskoletan) erabiltzeko aukera eskainiko dute.

KAIERAK BANAKA ERABILI

Nahi izanez gero, kaier hauek bere kabuz erabili ahal izango ditu ikasleak, irakaslearen edo ikaskideen laguntzarik gabe. Horretarako ariketa bakoitzaren enuntziatua arretaz irakurtzea eta jarraitzea besterik ez dago, “talde lana” sinboloa duten atalak alde batera utzita (.

Ariketen erantzunak lan bakoitzaren azken orrian aurkituko ditugu.

GERREN ARTEKO PIZKUNDEAN

Frantziako Iraultzaren ondoren garai gatazkatsuan sartu zen Europa eta, berarekin batera, Euskal Herri osoa: Konbentzio Gerra, Napoleonen konkistak, lehenengo eta bigarren Karlistadak, Espainiako Gerra Zibila, I. eta II. Mundu Gerrak... Hauen guztien artean, ordea, euskarak eta euskal kulturak aurrera egiteko tarteak aurkitu zituzten. Honetaz guztiaz mintzatuko zaigu, hain zuzen ere, “Euskara jendea” sortako bosgarren dokumentala.

AURKIBIDEA

Dokumentala ikusi aurretik

HASIERAKO BERTSOAK

1. Napoleoni buruzko bertsoak 4. orr.
Helburua: Dokumentala ikusteko interesa piztu

GIAZ PENTSA DEZAGUN

2. Garai honi buruzko aditurik handiena naiz 5. orr.
Helburua: Dokumentalari errazago jarraitzeko, gaiari buruzko hausnarketa egin.

Dokumentala ikusi bitartean

ERANTZUNEN BILA

3. Ikusi bitarteko lanak 9. orr.
Helburua: Dokumentala ikusi bitartean, intereseko datuak jasotzeko teknika gogoratu.

Dokumentala ikusi ondoren

LEHIAKETAREN ONDORIOAK

4. Benetako aditua ote naiz? 10. orr.
Helburua: Lehiaketaren ondorioak oinarri, ikusitakoaz hausnartu.

PUNTUAKETA MARKAK (I)

5. Non doaz koma hauek?
Helburua: Komak erabiltzen nola moldatzen garen aztertu, eta horrekin batera, testu idatziak nola planifikatzen diren gogoratu.

PUNTUAKETA MARKAK (II)

6. Arau batzuk gogoratzen 12. orr.
Helburua: Komak egoki erabiltzeko arau batzuk ikasi edota gogoratu.
7. Nire kontaketa 15. orr.
Helburua: Aurreko ariketetan ikasitakoa praktikan jarri.

Ondorioak eta auto-ebaluazioa 16. orr.

Erantzunak 17. orr.

Dokumentala ikusi aurretik: Bertsoak

XIX. mendearen hasieratik XX. mendera arte garai gatazkatsua irudikatzen hasteko, urte horietako pertsonaiarik garrantzitsuenetako bati buruzko bertsoak eskaintzen dizkigu “Euskara jendea: Gerren arteko Pizkundean” dokumentalak: Napoleon Bonaparte enperadoreari buruzkoa, hain zuzen ere.

1 . Napoleoni buruzko bertsoak

1.1 Bete itzazu hutsuneak, eta bertsoen letra osoa irakurri ahal izango duzu.

Bainan Bedi Gira Iñor Nehon Pakian Saindu Zital

Baionako patroina deitzen da San Leon, (1) haundiagorik ez dut senti..... (2). Sainduen ohoratzen behar..... (3) egon, sainduak on dire..... (4) biba Napoleon! Biba! Biba Napoleon! Biba!	Hil..... (5) Bonaparte gaizto..... (6) hura, zeren munduban eztan (7) haren gura. Lenbailen infernuban sartu dedilla, eta munduba..... (8) geldi dedilla. Hil bedi Bonaparte! Hil bedi!
--	---

1.2 Bertso hauek Napoleoni buruz mintzo zaizkigu, baina oso desberdinak dira estrofa biak. Nork abestuko du, zeure ustez, estrofa bakoitza?

Frantziarrek Espainolek Hegoaldeko euskaldunek Iparraldeko euskaldunek Nafarrek Zuberotarrek

- Lehenengo estrofa abesten dute.
- Lehenengo estrofa abesten dute.

1.3 Elkartu ikaskide pare batekin, eta alderatu eta komentatu ariketa:

- Berdin bete dituzue hutsuneak?
- Badago ulertzen ez duzuen zerbait?
- Zeren arabera aukeratu dituzue estrofa bakoitzeko abeslariak?
- Non mintzatzen dira estrofa bakoitzeko euskalkiak?

Dokumentala ikusi aurretik: Gaiaz pentsa dezagun

Dokumentala ikusi aurretik, mintzatuko zaigun garairi buruz apur bat pentsatu nahi dugu, eta horretarako joko bat egitea proposatzen dizugu: gai honi buruzko benetako adituak zarela erakutsiko duen jokoa, hain zuzen ere.

2. Garai honi buruzko aditurik handiena naiz

2.1 JOKOAREN ARAUAK:

Ondoko orrietan 10 fitxa dituzu. Fitxa bakoitzean gai bat aurkezten da, eta horri buruzko bosna esaldi dago. Fitxa batzuetan esaldi guztiak egiazkoak dira, bat salbu; besteetan, ordea, denak dira gezurrezkoak, bakar bat izan ezik. Irakur itzazu esaldiak banan banan eta...

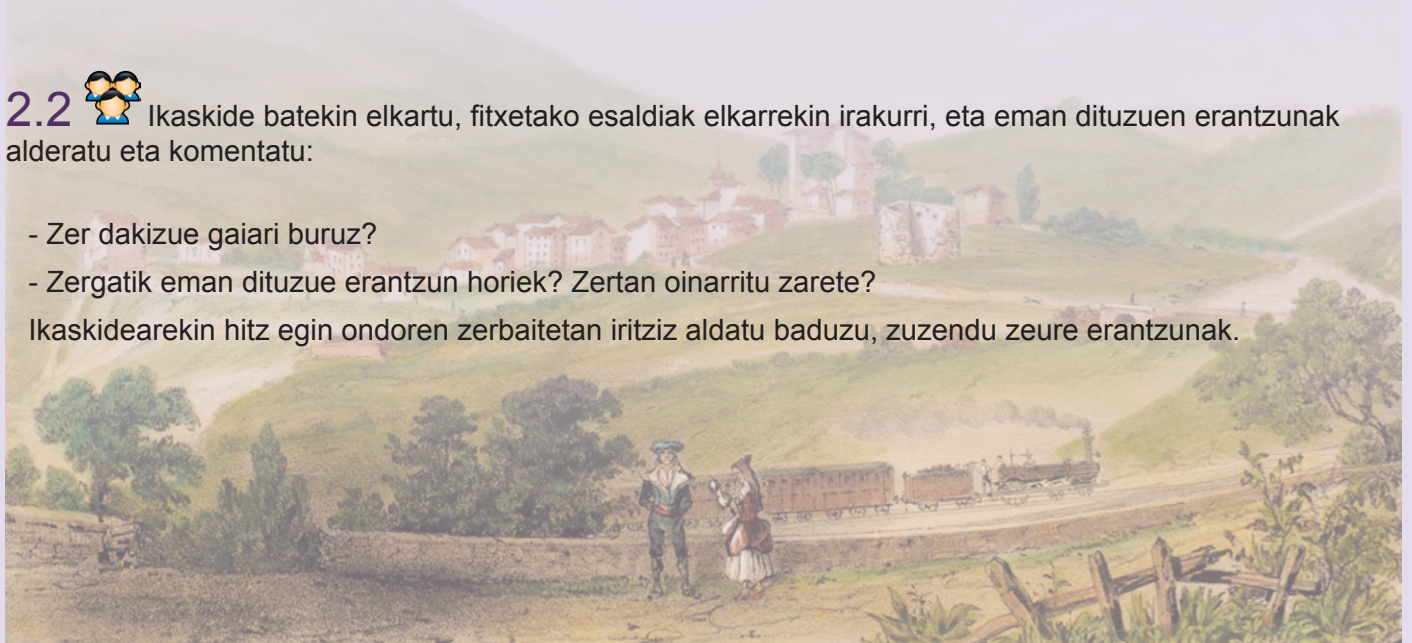
- Fitxa bateko esaldi gehienak egiazkoak ala gezurrezkoak direla asmatzen baduzu, puntu bat izango duzu.
- Horrez gain fitxa bakoitzean egia edo gezur bakarra zein den asmatzen baduzu, beste puntu bat irabaziko duzu.
- Fitxa guztien galderei erantzun ondoren, puntuak zenbatu eta benetan nolako aditua zaren jakin ahal izango dugu.

OHAR GARRANTZITSUA: Erantzunetara jo aurretik, ikus ezazu arretaz dokumentala, eta saia zaitetz bertan behar dituzun erantzunak bilatzen.

2.2 Ikaskide batekin elkartu, fitxetako esaldiak elkarrekin irakurri, eta eman dituzuen erantzunak alderatu eta komentatu:

- Zer dakizue gaiari buruz?
- Zergatik eman dituzue erantzun horiek? Zertan oinarritu zarete?

Ikaskidearekin hitz egin ondoren zerbaitetan iritziz aldatu baduzu, zuzendu zeure erantzunak.

1

XVIII. mendearen amaieran eta XIX.aren hasieran, Frantziako Iraultzaren ostean.

- Espainiak bake ituna sinatu zuen Frantziarekin.
- 1808an Napoleon Espainian sartu zen, Euskal Herria alde batera utzita.
- Mugaz alde bietako euskaldunak elkarrekin borrokatu ziren espainiarren eta frantsesen aurka.
- Debekuen eta bazterketaren ondorioz, euskararen galera nabarmena zen.
- Horrela, Iruñea guztiz erdalduna aurkitu zuen Napoleonek.

AUKERA DEZAGUN (adibidea):

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?

2

XVIII. mendearen amaieran mugimendu kultural eta politiko berria sortu zen: Erromantizismoa.

- Erromantizismoak, modernitatearen bila, ez zuen kultura tradizionaletikiko interesik erakutsi.
- Hala ere, folklorea eta tradizioa jasotzeko ahalegin handia egin zen Euskal Herrian.
- Jasotze horretan atzeritarrek lan handia egin zuten.
- Humbolt alemanak argi zuen euskara Europako hizkuntzarik zaharrena zela.
- Garai batean euskara kontinente osoan zabaldurik zegoela ere bazioen Humboltek.

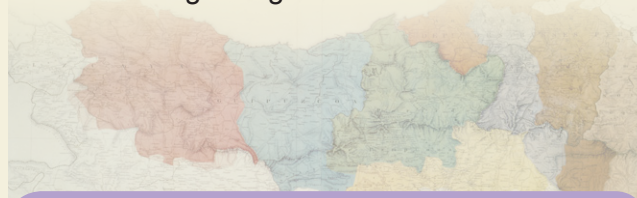
AUKERA DEZAGUN

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?.....

3

1866an euskalkien lehenengo mapa argitaratu zen.

- Mapa hori Napoleon Bonapartek egin zuen.
- Bonaparte Frantziako printzea izendatu zuten 1815ean.
- Euskal Herrira bost bidaia egin zituen 1856tik 1869ra.
- Emazte euskalduna ere hartu zuen Bonaparte printzeak.
- Bonaparteren bultzadari esker, euskarari buruzko lan ugari argitaratu ziren.

AUKERA DEZAGUN

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?

4

1812an, Cadizeko Konstituzioa onartu zen Espainian.

- Cadizeko Konstituzioak Hego Euskal Herriko foruen desagertzea ekarri zuen.
- XIX. mendeko gerra karlistak, neurri handi batean, foruen desagertzearen eraginez piztu ziren.
- Lehenengo gerran karlistak galtzaile atera ondoren, foruak mantentzea erabaki zen.
- Bigarren Gerra Karlistaren ondoren, berezko erakundeak eta legeak osoki indargabetuak izan ziren.
- Herritar askok ez zuten egoera berria onartu eta independentzia aldarrikatzen hasi ziren.

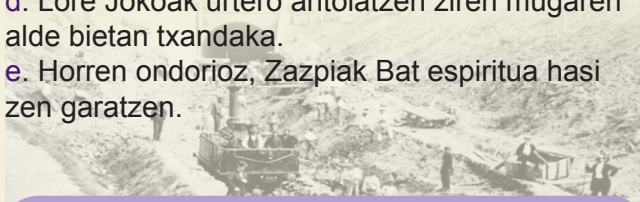
AUKERA DEZAGUN

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?

5

Bigarren Gerra Karlistaren ondoren, euskaltzaletasuna piztu zen zenbait jenderengan.

- Antoine d'Abbadie ohartu zen euskarak, irauteko, modernotasunetik urundu behar zuela.
- Horretarako d'Abaddiek Lore Jokoak sortu zituen: kirola, musika, dantza eta literatur lehiaketak.
- Lore Jokoetan Iparraldeko eta Hegoaldeko euskaldunek parte har zezaketen.
- Lore Jokoak urtero antolatzen ziren mugaren alde bietan txandaka.
- Horren ondorioz, Zazpiak Bat espiritua hasi zen garatzen.

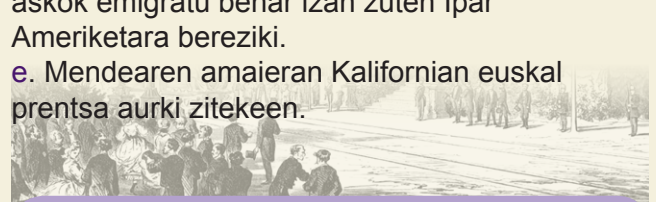
AUKERA DEZAGUN

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?

6

XIX. mendearen erdian Bigarren Industria Iraultza izan zen.

- Industrializazioa Iparraldean hasi zen lehenago; gero Bizkaira eta Gipuzkoara zabaldu zen.
- Etorkin ugari etorri ziren, gehienak euskaldunak, Bizkaiko populazioa 40 urtetan bikoiztuz.
- Hortaz, etorkinen etorrerak ez zion desorekarik ekarri hizkuntza komunitate euskaldunari.
- Iparraldean ez bezala, Hegoaldeko gazte askok emigratu behar izan zuten Ipar Ameriketara bereziki.
- Mendearen amaieran Kalifornian euskal prentsa aurki zitekeen.

AUKERA DEZAGUN

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?

7

Bigarren Industria Iraultzan, prentsa masa-fenomenoaren itzalean, Euskalduna astekaria sortu zen.

- Euskalduna, egunero ateratzen zen lehen argitalpena, Bilbon sortu zen.
- Astekarian, batez ere, baserriei eta nekazaritzari buruz mintzatzen zen.
- Hortaz, astekariaren ildo literarioa eta estilistikoa ez zen batere landua.
- Hegoaldean beste bi kazeta plazaratu ziren: Argia eta, 36ko Gerran, Eguna, lehen egunkaria.
- Hegoaldean II. Mundu Gerrak eta Iparraldean frankistek kazeta hauek guztiak itxiarazi zituzten.

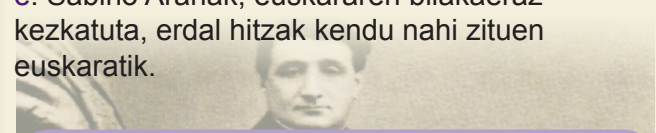
AUKERA DEZAGUN

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?

8

XIX. mendearen amaieran hamaika gertaera kateatu ziren: foruen galera, emigrazioa, euskararen desorekaren larriagotzea...

- Ordurako sozialismoak eta abertzaletasunak bazuten lekua jendartean.
- Abertzaletasunaren sustatzailenagusienetakoa Sabino Arana bizkaitarra izan zen.
- Abertzaleen arabera, hizkuntza-komunitateak egitura politiko propioa behar zuen.
- Orduko sozialista espainiarrentzat, euskarak bere lekua gorde behar zuen gizartean.
- Sabino Aranak, euskararen bilakaeraz kezkatuta, erdal hitzak kendu nahi zituen euskaratik.

AUKERA DEZAGUN

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?

9

XX. mendearen hasieran euskara eta kultura sustatzeko erakundeen beharra sumatu zen.

- Mendearen hasieran Euskal Herriko biztanle gehienak euskaldunak ziren.
- Hirietan euskara gutxiago egiten zen arren, bertan sortu ziren kultura sustatzeko erakundeak.
- 1919an Euskaltzaindia sortu zen euskara zaintzeko eta normaltzeko.
- Euskaltzaindiaren helburuetako bat euskara batuaren sorrera izan zen.
- Gerra Zibila piztu aurretik, euskara batua sortua zegoen.

AUKERA DEZAGUN

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?

10

XX. mendean, Espainiako Gerra Zibila eta II Mundu Gerra etorri bitartean...

- Iparraldean, I. Mundu Gerraren ondorioz, euskaldunen independentismoa indartu zen.
- Hegoaldean kultura bultzatzeko plataformak sortu ziren: bertsolari-guduak, Yakintza aldizkaria...
- 1914an Donostian lehenengo ikastola zabaldu zen arren, ideia ez zen beste herrietara zabaldu.
- Literatura bultzatu arren, garai hauetan poesia baztertu zuten eliteentzako baino ez zelakoan.
- Euskal kulturaren bigarren pizkunde honek Guda Zibilaren ondoren ere jarraitu zuen.

AUKERA DEZAGUN

- Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
- Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
- Zein da egia ala gezur bakarra?

Dokumentala ikusi bitartean: Erantzunen bila

Dokumentala ikusi bitartean aurreko orrietako lehiaketaren erantzunak bila ditzakegu; baina, horretaz gain, lanak bestelako kontu interesgarriak kontatuko dizkigu, eta horiek ere jasotzeko prest egotea komeniko zaigu.

3. Ikusi bitarteko lanak

3.1 Eskura izan itzazu lehiaketaren fitxak dokumentala ikusi bitartean, eta aurkitzen dituzun erantzunak bertan jaso.

3.2 Orri zuri batean dokumentalak eskaintzen zaizkizun bestelako kontu interesgarriak jaso. Oharrak arrakastaz jasotzeko, har itzazu kontuan ondoko aholkuak:

Oharrak jasotzeko aholkuak:

1. Dokumentala ikusten hasi aurretik, jakina, oharrak hartzeko euskarriak eskura jarri: orri zuria, boli-grafoa...

2. Zerbait interesgarri ikusi edo entzuten duzunean (zeure zalantza baten erantzuna, edozelako datu bitxiren bat, harritu zaituen zerbait...), jaso oharra orrian.

GARRANTZITSUA: Datu interesgarri horiek gogoraraziko dizkizuten hitz bakarrak edo esaldi laburak jasotzea nahikoa da. **Ez galdu denborarik informazioak literal jasotzen, eta ez kezkatu esaldi txukunak, osoak eta zuzenak idazteagatik**, bestela dokumentalaren haria gal dezakezu.

3. Dokumentala ikusi ondoren, tartetxo bat hartu oharrak antolatzeko eta garbira pasatzeko.

3.3 Dokumentala amaitu ondoren, alderatu zeure oharrak ikaskideekin, eta osa itzazu.

Dokumentala ikusi ondoren: Lehiaketaren ondorioak

Dokumentala ikusi ondorengo lehengo lana argi dago: garaiari buruz uste genuen beste genekien ala ez aztertzea. Benetako aditu handiak ote gara? Ikus dezagun, bada.

4. Benetako aditua ote naiz?

4.1 Ondoan dituzu lehiaketaren galderen erantzunak. Aldera itzazu zuk emandakoekin, eta lortu dituzun puntuak zenbatu. Horretarako gogora ezazu:

- Fitxa bateko esaldi gehienak egiazkoak ala gezurrekoak direla asmatu baduzu, puntu bat duzu.
- Fitxa bakoitzean egia edo gezur bakarra zein den asmatu baduzu, puntu bat irabazi duzu.

1 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

6 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

2 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

7 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

3 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

8 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

4 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

9 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

5 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

10 - Guztiak egiazkoak dira, bat salbu
 - Guztiak gezurrezkoak dira, bat salbu
 - Zein da egia ala gezur bakarra?

- Zenbat puntu lortu dituzu orotara?.....

- Eta hemen duzu puntuaketaren interpretazioa:

- 18-20 puntu:** Dakizun guztiarekin, nolatan galdu duzu ordu bete dokumentala ikusten? Zorionak, aditu handia zara.
- 14-17 puntu:** Zuk ere adituztat har dezakezu zeure burua, baina beti dago zer hobetu, ezta?
- 11-13 puntu:** Ez zaude gaiaz txarto jantzita, baina seguru dokumentalak ideiak argitzen lagundu dizula.
- 6-10 puntu:** Ez zabilta erabat galduta, baina garai honetako historia ez da zure espezialitatea, ezta?
- 2-5 puntu:** Historiak eta zuk ez duzue bikote onik egiten. Ikus ezazu dokumentala beste pare bat aldiz ea zerbait itsasten zaizun.
- 0-1 puntu:** Adibideekin ere huts egin duzu? Txoriburu halakoa!

4.2 Elkar zaitetz ikaskide batzuekin, eta ondoko puntuei buruz mintzatu:

- Nolako ondorioak jaso dituzu lehiaketan? Nolako adituak zarete? Zer asmatu duzue eta zer ez?
- Zer iruditu zaizue dokumentala? Saia zaitetzte interesgarrien iruditu zaizkizuen hiru ideia adosten.
- Taldean komentatutakoak gainerako ikaskideekin partekatu.

Dokumentala ikusi ondoren: Puntuaketa-markak (I)

Mintzatzean, esaten dugunaz gain, tonuak eta esaldien eta hitzen arteko etenek izugarri laguntzen digute mezuak ulertzen edota ulertarazten. Idazten dugunean, ordea, ezin dugu horrelako baliabiderik erabili. Baina baditugu irakurleak testua nahi dugun tonuan eta etenekin irudikatzen laguntzeko beste tresna batzuk: puntuaketa-markak. Ondoko orrietan, ikusi berri dugun dokumentala oinarri, puntuaketa-markak egokiago erabiltzen ikasten ahaleginduko gara.

5. Non doaz koma hauek?

“Gerren arteko Pizkundea” ikusi ondoren, ikasle batek atentzioa eman dion gaia aukeratu du, eta horren inguruko testua idatzi du. Ondoa duzu testua idazteko jarraitu duen bidea (gaia aukeratu, ideia nagusiak identifikatu, eskema egin...) eta testua bera. Baina testuan koma batzuk falta dira. Azter ezazu ikaslearen lana, eta saia zaitetz koma horiek dagozkien lekuetan kokatzen.

5.5 Irakur itzazu ikasleak testuaren planifikazioan eman dituen urratsak.

TESTUAREN PLANIFIKAZIOA

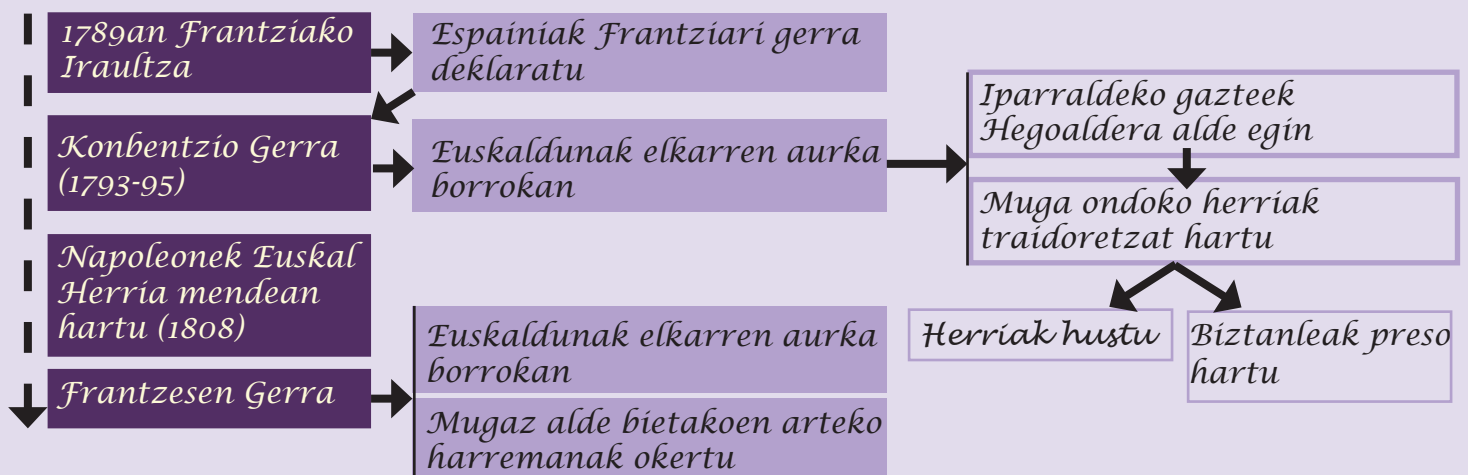
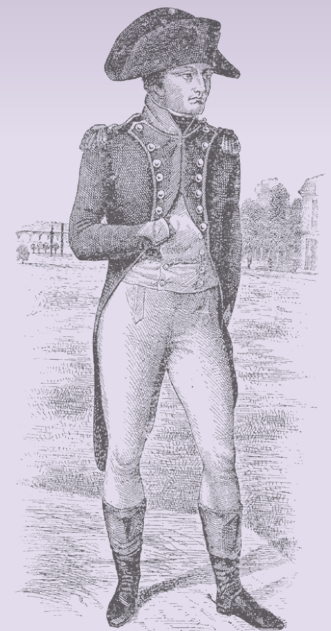
1. Gaia aukeratu: zeri buruz idatzi erabaki.

- *Iraultza Frantsesaren ondorengo urteetan, euskaldunak elkarren artean borrokan ibili zirela kontatu nahi dut.*

2. Ideia nagusiak aukeratu.

a. *Iraultza Frantsesaren ondoko Konbentzio gerra.*
b. *Napoleonen konkista.*

3. Ideia nagusiak adierazteko ideia osagarriak bildu eta antolatu.

4. Datuak elkarri lotuz, ideia bakoitzaren inguruko paragrafo bana idatzi.

5. Idatzitakoa behar bestetan berrikusi eta zuzendu.

Azkenean, eskeman bildu eta antolatu dituen datuak gogoan, ikasleak testua idatzi du. Hasieran, behar den bezala, zirriborroa idatzi du; ondoren, zirriborroa berrikusi eta testu zuzendua garbira pasatu du. Baina oraindik badu zer hobetu.

5.2 Testuan bederatzi koma falta dira. Kokatuko dituzu dagozkien lekuetan? Laguntza apur bat eskainiko dizugu: falta diren komak azpimarratu ditugun tarte horietako batzuetan jarri behar dira.

Iraultza Frantsesean Luis XVI.a erregeari ___ gillotinan burua moztu ondoren ___ Espainiak gerra deklaratu zion Frantziari. Konbentzio Gerran, bi urtez, euskaldunak elkarri borroka egitera behartuak izan ziren. Gerra hartako ondorioak ___ muga aldeko herriek pairatu zituzten gehien. Lapurdin ___ esaterako, frantses armadarentzat muga zaindu ordez ___ Hegoaldera ihes egin zuten gazte askok. Agintariak ___ mugatarrei leporatu zieten desobedientzia, eta herri batzuk traidore izendatu zituzten ___ besteak beste, Sara ___ Ezpeleta eta Ainhoa. Beren biztanleak ___ gaizkileak balira bezala ___ Landetara eraman eta preso hartu zituzten, eta herriok hutsik geratu ziren.

Konbentzio Gerraren kalteak herrietan ___ oraindik begi bistakoak zirelarik, 1808. urtean Napoleon Bonaparteren armadak ___ berriro hartu zuen mendean Euskal Herri osoa, Europa gehiena bezala, bestalde. Hamaikagarrenez ___ oraingoan Frantsestea izeneko gerran ___ euskal herritarrak aurrez-aurre aurkitu ziren, eta alde bateko eta besteko euskaldunen arteko harremanak osterara ere ___ gaiztotu ziren.

Dokumentala ikusi ondoren: Puntuaketa-markak (II)

Puntuaketa-markak egokiago erabiltzeko, arauak gogoratzea komeni da. Hortaz, orri honetan aurreko ariketa egiten lagunduko diguten arau batzuk eskainiko dizkizugu.

6. Arau batzuk gogoratzen

6.1 Hemen dituzu komak erabiltzeko arau interesgarri batzuk. Irakur itzazu, azter ezazu aurreko orriko testuan puntuaketa-markak ondo jarri dituzun, eta akatsik aurkitzen badituzu, zuzendu itzazu.

PUNTUAZIO-MARKAK

1. KOMA

Irakurketan egin behar diren pausaldi laburrak edo txikiak markatzeko erabiltzen da. Honako kasu hauetan erabiltzen da batik bat:

1.1. Zerrendapenetan, esaldiko bi zati edo gehiago bereizteko, mota berekoak direnean eta segidan doazenean:

- Gaur goizean, azokan, harategian, arrandegian eta okindegian izan naiz.
- Iruñea, Bilbo, Donostia eta Gasteiz dira Hego Euskal Herriko hiriburuak.

1.2. Klausula bateko esaldiak bereizteko, pausaldia egiten denean:

- Kalera bazoaz, eros ezazu egunkaria.
- Eser zaitetz, nekatu egingo zara eta.
- Bidaia batetik datorrenean, opariak ekartzen dizkie beti seme-alabei eta emazteari.

(...)

1.3. Perpaus baten barruan, esandakoa argitzeko edo osatzeko beste esaldi bat tartekatzen denean, kontraera nagusia ebakitzen duen esaldi hau koma artean jartzen da. Parentesi artean edota bi marren artean ere jar daiteke:

- Koldo, Maiteren anaia, etxera joan da.
- Laurak arte edo, nire iritzia hau da behintzat, ez da etorriko.
- Zuk diozun hori, oker ez banago, orain dela urtebete gertatu zen.

1.4. Gisa honetako molde eta lokailuak koma artean idazten dira esaldiaren barruan daudenean, eta esaldiaren hasieran daudenean, koma ondoan dutela:

Hau da, hots, esate baterako, azkenik, azken finean, haatik, hala ere, izan ere, beraz, bukatzeko, adibidez, hala eta guztiz ere, dena dela, dena den, hortaz, nolana ere, orduan, bada, ordea, aldiz, berriz, besteak beste, bestalde, gehienetan, egia esan, otoi, gainera, alegia, -z gero, hain zuzen, esaterako eta abar.

(...)

OHARRA: Aurreko arau horiek, puntuaketa-markak ondo erabiltzeko beste arau batzuekin batera, Euskal Jakintzaren web gunean aurkitu ditugu (sites.google.com/site/euskaljakintzaega/).

6.2 Elkartu ikaskide batekin, eta alderatu egin dituzuen lanak:

- Komak leku desberdinetan jarri badituzue, irakurri arauak, eta komak non jarri behar diren argitzen saiatu.
- Ikaskidearekin lanak alderatu ondoren zalantzekin geratuz gero, gainerako ikaskideen edota irakaslearen laguntzaz argitu.

7. Nire kontaketa

7.1 Aukera ezazu “Gerren arteko Pizkundean” dokumentaleko beste gai bat (5-7 orrietako fitxetara jo dezakezu), eta bosgarren ariketako urratsei jarraiki, idatzi gaia azaltzeko testua.

7.2 Seigarren ariketako arauak aurrean dituzula, berrikusi idatzi duzun testua, eta komak behar bezala idatzi.

Ondorioak eta auto-ebaluazioa

Edozein lan egin ondoren, oso garrantzitsua da egindakoa ebaluatzea eta ondorioak ateratzea. Horretarako, orri honetan egin dugun lanari erreparatuko diogu, ikusi dugun dokumentala baloratuko dugu, eta egindako ariketarekin ikasi duguna aztertuko dugu.

Dokumentalari buruzko iritzia.

1. Dokumentala zure gustukoa izan da?..... 1 2 3 4 5

- Zergatik?

2. Gaia interesgarria iruditu zaizu? 1 2 3 4 5

- Dokumentalak eskaini dizkizun hiru ideia interesgarri aipatu:

a.

b.

c.

Ariketan ikasitakoaren balorazioa.

3. Komak erabiltzen trebatzeko lanak.

- Ariketak eta arauak lagungarriak iruditu zaizkizu? 1 2 3 4 5

- Puntuaketa-marken erabilera argiago duzu? Zer hobetu duzu?

Erantzunak

1. ariketa: Napoleoni buruzko bertsoak

1.1. Bertsoen letra osoa:

Baionako patroina	Hil bedi Bonaparte
deitzen da San Leon,	gaizto zital hura,
saindu haundiagorik	zeren munduban eztan
ez dut senti nehon.	iñor haren gura.
Sainduen ohoratzen	Lenbailen infernuban
behar gira egon,	sartu dedilla,
sainduak on dire bainan	eta munduba pakian
biba Napoleon!	geldi dedilla.
Biba! Biba Napoleon! Biba!	Hil bedi Bonaparte! Hil bedi!

1.2 . Nork abesten du?

- Lehenengo estrofa **Iparraldeko euskaldunek** abesten dute.
- Lehenengo estrofa **Hegoaldeko euskaldunek** abesten dute.

2.1 . ariketa: Garai honi buruzko aditurik handiena naiz.

OHARRA: Ariketa honen erantzunak eta galdetegiaren interpretazioa kaieraren 9. orrian daukazu. Hala ere, gogoratu erantzunak begiratu aurretik dokumentala ikusi behar duzula.

- Lehiaketako gaiei buruzko egiazko adierazpen guztiak ezagutu nahi badituzu, hemen dituzu:

- XVIII. mendearen amaieran eta XIX.aren hasieran, Frantziako Iraultzaren ostean...
 - Espainiak gerra deklaratu zion Frantziari.
 - 1808an Napoleonek Euskal Herri osoa mendean hartu zuen.
 - Mugaz alde bietako euskaldunak elkarren aurka borrokatu ziren.
 - Debekuen eta bazterketaren ondorioz, euskararen galera nabarmena zen.
 - Hala ere, Iruñea nahiko euskalduna aurkitu zuen Napoleonek.
- XVIII. mendearen amaieran mugimendu kultural eta politiko berria sortu zen: Erromantizismoa.
 - Erromantizismoak kultura tradizionaletikiko interes handia erakutsi zuen.
 - Horren ondorioz, folklorea eta tradizioa jasotzeko ahalegin handia egin zen Euskal Herrian.
 - Jasotze horretan atzerritarrek lan handia egin zuten.
 - Humbolt alemanak argi zuen euskara Europako hizkuntzarik zaharrena zela.
 - Garai batean euskara kontinente osoan zabaldurik zegoela ere zioen Humboltek.

3. 1866an euskalkien lehenengo mapa argitaratu zen.
 - Mapa hori Louis Lucien Bonapartek egin zuen.
 - Bonaparte Frantziako printzea izendatu zuten 1815ean.
 - Euskal Herrira bost bidaia egin zituen 1856tik 1869ra.
 - Emazte euskalduna ere hartu zuen Bonaparte printzeak.
 - Bonaparteren bultzadari esker, euskarari buruzko lan ugari argitaratu ziren.

4. 1812an, Cadizeko Konstituzioa onartu zen Espainian.
 - Cadizeko Konstituzioak Hego Euskal Herriko foruen desagertzea ekarri zuen.
 - XIX. mendeko gerra karlistak, neurri handi batean, foruen desagertzenengatik piztu ziren.
 - Lehenengo Karlistadaren ondorioz, foruak Espainiako Konstituzioaren barruan mantentzea erabaki zen.
 - Bigarren Gerra Karlistaren ondoren, berezko erakundeak eta legeak osoki indargabetuak izan ziren.
 - Herritar askok ez zuten egoera berria onartu eta independentzia aldarrikatzen hasi ziren.

5. Bigarren Karlistadaren ondoren, euskaltzaletasuna piztu zen zenbait jenderengan.
 - Antoine d'Abbadie ohartu zen euskarak, irauteko, modernotasunari heldu behar ziola.
 - Horretarako d'Abaddiek Lore Jokoak sortu zituen: kirola, musika, dantza eta literatur lehiaketak.
 - Lore Jokoetan Iparraldeko eta Hegoaldeko euskaldunek parte har zezaketen.
 - Lore Jokoak urtero antolatzen ziren mugaren alde bietan txandaka.
 - Horren ondorioz, Zazpiak Bat espiritua hasi zen garatzen.

6. XIX. mendearen erdian Bigarren Industria Iraultza izan zen.
 - Bizkaian hasi zen lehenago; gero Gipuzkoara zabaldu zen.
 - Etorrin ugari etorri ziren, gehienak erdaldunak, Bizkaiko populazioa 40 urtetan bikoiztuz.
 - Etorrinen etorrerak desoreka ekarri zion ordura arte nahiko euskalduna zen hizkuntza komunitateari.
 - Iparraldean, hainbat konturen ondorioz, gazteen immigrazioa eman zen, Ipar Ameriketara bereziki.
 - Mendearen amaieran Kalifornian euskal prentsa aurki zitekeen.

7. Bigarren Industria Iraultzan, prentsa masa-fenomenoaren itzalean, Euskalduna astekaria sortu zen.
 - Euskalduna, euskarazko lehen astekari iraunkorra, Baionan sortu zen.
 - Astekariak denetarikotako gaiak jorratzen zituen: nekazaritza, osasuna, heziketa, berriak, erlijioa...
 - Aldizkariaren ildo literarioa eta estilistikoa zinez landua izan zen.
 - Hegoaldean beste bi kazeta plazaratu ziren: Argia asterokoa eta, 36ko gerran, Eguna, lehen egunkaria.
 - Iparraldean II. Mundu Gerrak eta Hegoaldean frankistek kazeta hauek guztiak itxiarazi zituzten.

8. XIX. mendearen amaieran hamaika gertaera kateatu ziren: foruen galera, emigrazioa, politika zentralisten gorpuztea, euskararen desorekaren larriagotzea...
 - Ordurako sozialismoak eta abertzaletasunak bazuten lekua jendartean.
 - Abertzaletasunaren sustatzaile nagusienetakoa Sabino Arana bizkaitarra izan zen.
 - Abertzaletasunaren arabera, hizkuntza-komunitateak egitura politiko propioa behar zuen.
 - Orduko sozialista espainiarrentzat, euskarak ez zuen tokirik gizartean.
 - Sabino Aranak, euskararen bilakaeraz kezkatuta, erdal hitzak kendu nahi zituen euskaratik.

9. XX. mendearen hasieran euskara eta kultura sustatzeko erakundeen beharra sumatu zen.
 - Mendearen hasieran Euskal Herriko biztanle gehienak euskaldunak ziren.
 - Hirietan euskara gutxiago egiten zen arren, bertan sortu ziren kultura sustatzeko erakundeak.
 - 1919an Euskaltzaindia sortu zen euskara zaintzeko eta normaltzeko.
 - Euskaltzaindiaren helburuetako bat euskara batuaren sorrera izan zen.
 - Batasun linguistikoak, hala ere, hamarkada batzuk itxaron beharko zituen oraindik.

10. XX. mendean, Espainiako Gerra Zibila eta II. Mundu Gerra etorri bitartean...
 - Iparraldean, I. Mundu Gerraren ondorioz, frantziar nazionalismoa indartu zen.
 - Hegoaldean kultura bultzatzeko plataformak sortu ziren: bertsolari-guduak, Yakintza aldizkaria...
 - 1914an Donostian lehenengo ikastola zabaldu zen; laster hegoalde osoan zabaldu ziren eskolak.
 - Garai hauetan poesia lehenetsi zuten bere funtzio sozial eta politikoagatik.
 - Euskararen eta euskal kulturaren bigarren pizkunde hau Guda Zibilarekin amaitu zen.

5.2. ariketa: Non doaz koma hauek?

Iraultza Frantsesean Luis XVI.a erregeari gillotinan burua moztu ondoren, Espainiak gerra deklaratu zion Frantziari. Konbentzio Gerran, bi urtez, euskaldunak elkarri borroka egitera behartuak izan ziren. Gerra hartako ondorioak muga aldeko herriek pairatu zituzten gehien. Lapurdin, esaterako, frantses armadarentzat muga zaindu ordez, Hegoaldera ihes egin zuten gazte askok. Agintariek mugatarrei leporatu zieten desobedientzia, eta herri batzuk traidore izendatu zituzten, besteak beste, Sara, Ezpeleta eta Ainhoa. Beren biztanleak, gaizkileak balira bezala, Landetara eraman eta preso hartu zituzten, eta herriok hutsik geratu ziren. Konbentzio Gerraren kalteak herrietan oraindik begi bistakoak zirelarik, 1808. urtean Napoleon Bonaparteren armadak berriro hartu zuen mendean Euskal Herri osoa, Europa gehiena bezala, bestalde. Hamaikagarrenez, oraingoan Frantsestea izeneko gerran, euskal herritarrak aurrez-aurre aurkitu ziren, eta alde bateko eta besteko euskaldunen arteko harremanak ostera ere gaiztotu ziren.